

ІЄРАРХІЧНІ ВІДНОШЕННЯ В СИСТЕМІ МІНІМАЛЬНИХ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

У статті систематизовано й комплексно проаналізовано мінімальні семантико-синтаксичні одиниці елементарного та ускладненого різновидів. Виділено семантичні й валентні класи предикатів та відповідні їм субстанційні компоненти в семантико-синтаксичній структурі елементарного простого речення. Описано центральні й периферійні мінімальні семантико-синтаксичні одиниці у зв'язку з диференційними семантичними ознаками. Простежено можливі вияви суб'єктної, об'єктної, адресатної, інструментальної, локативної, адвербіальної, атрибутивної та модальної транспозиції. Досліджено механізм творення складних мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Установлено специфіку функціонування семантичних компонентів у семантико-синтаксичній структурі простого речення. З'ясовано характер ієрархічних відношень в системі мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Визначено кількість базових (елементарних) і похідних (складних) мінімальних семантико-синтаксичних одиниць сучасної української літературної мови, ранжовано їх за диференційними ознаками.

Ключові слова: мінімальна семантико-синтаксична одиниця, синтаксема, предикат, носій ознаки, об'єкт, адресат, інструменталь, локатив, вторинний предикат, валентність.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. У різних галузях науки важливе місце посідає поняття елементарності, що зумовлює проблему пошуку елементарних об'єктів як частин складних явищ, з'ясування взаємовідношень між ними і відтворення на цій основі цілісної картини досліджуваної реальності. Як навколишній світ складається з елементарних, найдрібніших частинок матерії, так і синтаксис мови організований різноманітними, але регулярними комбінаціями елементарних, або мінімальних, одиниць, далі неподільних на синтаксичному рівні, що перебувають в ієрархічних відношеннях. Одне з актуальних завдань сучасного українського мовознавства – функційний багатоаспектний аналіз мінімальних семантико-синтаксичних одиниць, парадигматичних і синтагматичних відношень між ними. На сучасному етапі розвитку лінгвістики назріла потреба не тільки виділення, витлумачення і класифікації, а й ранжування міні-

мальних синтаксичних одиниць, з яких сформовані одиниці-конструкції – речення та словосполучення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у розвиток теорії мінімальних синтаксичних одиниць семантичного типу (за різною термінологією – актантів, глибинних відмінків, аргументів, предметних місць, предикандумів, релятем, семантичних компонентів, семантем, синтаксем, елементарних синтаксичних одиниць тощо) стали праці Л. Теньєра, Ч. Філлмора, У. Чейфа, Т. П. Ломтева, С. Д. Кацнельсона, І. П. Сусова, Н. М. Арват, Н. Д. Арутюнової, В. В. Богданова, М. Д. Степанової, В. М. Топорова, А. М. Мухіна, Г. О. Золотової, Д. С. Станишевої та ін.

В українському мовознавстві важливі аспекти синтаксемного аналізу, зокрема питання кваліфікації та диференціації мінімальних семантико-синтаксичних одиниць, їхньої взаємодії в межах простого елементарного, простого ускладненого й складного речення, валентної сполучуваності, кореляції з компонентами формально-синтаксичного рівня, розглянуто в монографіях І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, М. Я. Плющ, Н. Л. Іваницької, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітка, М. І. Степаненка, О. І. Леути, М. В. Мірченка, Т. Є. Масицької, Н. М. Костусяк, О. Г. Межова, І. А. Пасічник та ін. Запропонована І. Р. Вихованцем на початку 90-х рр. минулого століття типологія синтаксем була першою спробою системного аналізу цих одиниць [1, с. 93–193]. З погляду сьогодення вона має безперечні здобутки (виділення предикатних і субстанційних, валентно поєднаних і валентно не поєднаних компонентів, їхніх основних семантичних і морфологічних варіантів тощо). Проте надто високий ступінь узагальнення у виділенні синтаксем, абстрагування від комунікативної організації речення, нерозрізнення облігаторних і факультативних компонентів, власне варіантних і відтінкових значень) зумовлюють потребу її перегляду, уточнення, осучаснення відповідно до найновіших тенденцій у розвитку синтаксичної науки й динамічних процесів у граматичній системі української мови.

За останні двоє десятиріч захищено низку дисертацій, присвячених докладному вивченню окремих синтаксем – предикатних (О. І. Леута, Т. В. Андрєєва, Н. Г. Горголюк, Л. Л. Іванова, Н. В. Кавера, Г. В. Кутня, О. Г. Митрофанова, Г. О. Пірус, О. А. Семенюк, В. А. Тимкова), суб'єктних (О. Г. Межов, Л. М. Близнюк), об'єктних (О. Ф. Ледней, С. М. Різник, Я. М. Степаненко), інструментальних (В. В. Рогачова), адресатних (Л. І. Пац), локативних (М. І. Степаненко, В. В. Коломий-

цева), вторинних предикатних (О. В. Кульбабська, Л. С. Островська, С. А. Романюк). Проте в українському мовознавстві досі не створено комплексного дослідження, яке представило б ієрархію всієї сукупності предикатних і непередикатних знаків мовної системи. Праці зарубіжних і вітчизняних лінгвістів, що стосуються специфіки функціонування різних синтаксем, усе-таки не дають вичерпної відповіді на важливі питання їхньої системності, визначення статусу, установлення класифікаційних ознак, ієрархії та ранжування.

Мета роботи полягає у створенні кількарівневої рангової типології синтаксем, побудованої на високому ступені їхньої диференціації, виявленні ієрархічних відношень в системі мінімальних синтаксичних одиниць сучасної української мови. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) визначити місце мінімальних семантико-синтаксичних одиниць у граматичній системі мови, їхні диференційні ознаки, структуру, принципи класифікації; 2) ранжувати мінімальні семантико-синтаксичні одиниці за їхніми диференційними ознаками; 3) установити кількісний склад базових (елементарних) і похідних (складних) мінімальних семантико-синтаксичних одиниць у граматичній системі сучасної української літературної мови.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мінімальна семантико-синтаксична одиниця (синтаксема) виступає як носій далі нечленованого (елементарного) в межах синтаксичного рівня значення або як носій неелементарного (складного) значення. Синтаксична елементарність має зовнішній та внутрішній вияви. «Зовнішній вияв – це статус елементарної синтаксичної одиниці у сукупності всіх типів синтаксичних одиниць, а внутрішній вияв – вихідний різновид певної синтаксичної одиниці у її внутрішніх межах», – слушно зауважує І. Р. Вихованець [2, с. 17]. У зовнішньому плані синтаксичним одиницям-конструкціям протиставлено мінімальну синтаксичну одиницю, а її вихідний (неускладнений) різновид у внутрішніх межах кваліфіковано як елементарну одиницю. З елементарних мінімальних семантико-синтаксичних одиниць утворені неелементарні (складні).

Мінімальні семантико-синтаксичні одиниці сучасної української літературної мови утворюють складну систему, елементи якої перебувають в ієрархічних відношеннях. Вони диференційовані на основні типи (види) і підтипи (різновиди). Типологію синтаксем, побудовану на основі відмінностей у їхніх функційно-синтаксичних властивостях,

можна представити на кількох рівнях. На вищому рівні абстрагування функціонують предикатний, суб'єктний, об'єктний, адресатний, інструментальний, локативний, темпоральний, причиновий, допустовий, умовний, цільовий, відповідності, порівняльний, атрибутивний, модальний ряди мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Кожен із названих рядів містить елементарні (базові) синтаксеми, на основі яких утворені різні варіанти складних (похідних): субстанційних, субстанційно-адвербіальних, атрибутивно-субстанційних, атрибутивно-адвербіальних.

Сукупність таких основних диференційних ознак, як елементарність/неелементарність (ускладненість), первинність/вторинність, предикатність/субстанційність, валентний/невалентний зв'язок [7, с. 390] уможлиблює виділення 10 рангів мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Проаналізуємо їх з використанням різностильового фактичного матеріалу.

Перший ранг – елементарні первинні предикатні синтаксеми з активною валентністю: предикати дії, предикати процесу, предикати стану, предикати якості, предикати кількості, напр.: *Поруч сіяли й орали, поруч жали і косили* (М. Рильський); *І цвіли під вікнами мальви* (Л. Костенко); *Як я його люблю і як... ненавиджу!* (В. Симоненко); *Гриць сильний* (В. Барка); *Чужинських воїнів було десять...* (В. Чемерис).

Другий ранг – елементарні первинні субстанційні валентно зумовлені синтаксеми: діяч, носій процесу, носій стану, носій якісної ознаки, носій кількісної ознаки: *Жінки... тчуть при огнищах собі* (О. Ольжич); *На взліссях... медово спіють дині* (М. Рильський); *Чого ж це князеві Володимиру стало так неспокійно й тривожно в цю годину?* (С. Склярєнко); *Вода в зарічку чиста-чиста* (Б. Харчук); *Люду – тьма* (С. Олійник); об'єкт дії, об'єкт стану, об'єкт якісної ознаки, об'єкт процесу, об'єкт кількісної ознаки: *Сам султан урочисто виводив військо із Стамбула* (П. Загребельний); *Лише дійшовши схилу віку, поезію я зрозумів...* (М. Рильський); *...цар дуже ласкавий до нього* (Б. Лепкий); *Мати на неї не сердиться* (Л. Костенко); *Нас більше за добру європейську державу* (О. Довженко); адресат дії та адресат стану: *Принесли вони [слуги] поету Ті запросини веселі* (Леся Українка); – *Що мені винні [дунайські болгари]?* (Б. Лепкий); знаряддя дії й засіб дії: *А я писала мало не осколком...* (Л. Костенко); *Начальство... їхало попереду саньми* (І. Багрянний); статичний лока-

тив, вихідний пункт руху, кінцевий пункт руху, шлях руху: *Закохані все ще сидять на березі* (О. Гончар); *І козаки із хатів-куренив виходжали* (В. Сосюра); *Доїхали на таксі до самого порту* (А. Дімаров); *Соколюки проїздили мимо сільради* (В. Земляк).

Третій ранг – елементарні вторинні предикатні валентно не зумовлені синтаксеми: одночасності, часової попередності та часової наступності: *А в червні налетіла в Кафські степи сарана* (Р. Іванчук); *Я розпочав сю роботу перед війною...* (О. Довженко); *За весною весна минає Під запашне зітхання лип* (Є. Маланюк); власне-причини, причини-походження, причини-відплати, причини-перешкоди, причини-сприяння, результативної причини, причини-взаємозв'язку, причини-приводу, причини-обґрунтування, причини-ґрунтування (на чомусь): *Спросоння птах крилами затріпоче* (В. Сосюра); *Але життя росте лишень з любові...* (Д. Павличко); *Закон спрямований на захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи* («Право України»); *Уже не міг я за густою млою до наокольних приглядатись див* (М. Рильський); *Але ж завдяки тому безладдю гетьман Правобережжя донині держить* (Б. Лепкий); *Се був голос її батька. Голос Андронаті, яким проклинав за непослух і проступки. Голос його!* (О. Кобилянська); *У зв'язку з більшою високою організацією нервової системи поведінка хруща складніша, ніж у річкового рака* («Біологія»); *Легальні соціалісти вже випустили екстрені листки з приводу оповістки* (В. Винниченко); *На основі ухваленого рішення кожен суб'єкт права вважатиме цей акт неконституційним* («Правознавство»); *З огляду на важливість у давні часи релігійних заборон у житті людей, і для староукраїнської мови церковнослов'янська була взірцевою мовою високої книжності* («Мовознавство»); власне-мети, мети-присвяти: *Зараз даю чотири години на відпочинок* (І. Ле); *Наші предки колись задля краю свого Труд важкий підіймали на плечі* (В. Самійленко); нейтральної й акцентованої допустовості: *По ескалатору ми вже бігли, незважаючи на заклики радіо-тьоті* (В. Нестайко); *Якщо так, то чому виникає потреба іти наперекір більшості?* («Газета по-українськи»); реальної та ірреальної умови: *Гарантійні зобов'язання не дійсні за умови використання обладнання неналежним чином* («Наука і суспільство»); *За умови посиленого фінансування будівництво школи змогли б завершити до зими* («Експрес»); відповідності і невідповідності: *Погода була якнайкраща, все зложилося відповідно до бажань*

матері й Дори... (О. Кобилянська); *Подібні дії йдуть у розріз з їхніми заявами про прихильність принципам демократії* («Дзеркало тижня»); власне-порівняльні та порівняльно-протиставні: *Коса гадюкою блищить в росі...* (Є. Плужник); *Порівняно з іншими, Бронников мав добрий заробіток* (О. Гончар); власне-атрибутивні: *Не перетне твердим піском пустеля Моєї мови голубий криштал* (Д. Павличко); модально-констатаційні, модально-гіпотетичні, модально-переповідні, модально-логічні, модально-оцінні, модально-контактні: *Але, щоправда, я таки вподобав породу вашу лісову* (Леся Українка); *Деся надсадно, як на заріз, ревіло теля, очевидно, загубивши матку* (Г. Тютюнник); *Але, на жаль, безводники наші не мають ще ні голосу, ані мільйонів* (О. Гончар); *Саме таким, на Павлову думку, неодмінно й повинно бути* (А. Головка); *Та от, уяви собі, і не довелось* (А. Головка); *Йому, наприклад, хочеться веселитись, а він мусить плакати* (М. Стельмах).

Четвертий ранг – складні вторинні субстанційні валентно зумовлені синтаксеми: носій результативного стану – об’єкт дії, об’єкт стану – потенційний носій стану (якісної ознаки), адресатний об’єкт дії – потенційний діяч: *Портрет було закінчено* (З. Тулуб); *Я привіз тебе в царство своє не чужою* (М. Вінграновський); *Трофімов наказав водолазам обшукати квадрати бухти...* (М. Трублаїні); знаряддя – діяч, знаряддя – носій процесу, діяч–знаряддя, діяч – засіб: *Шаланда рухалась до берега...* (Ю. Яновський); *Дощем пахне* (О. Коломієць); *Важко гунав по свинцю дерев’яний молоток* (В. Дрозд); *Снігом замело* (Л. Костенко); об’єкт дії – шлях руху, діяч – шляху руху, носій стану (процесу) – статичний локатив: *В кімнаті було тепло* (П. Загребельний); *Дорога вела від магістралі до рідного села* (М. Зарудний); *Не довго вже йому стежку топтати по білому світі* (В. Малик); адресат дії – потенційний діяч: *Одійдіте, недруги лукаві, друзі, зачекайте на путі...* (В. Симоненко).

П’ятий ранг – складні вторинні субстанційно-адвербіальні валентно зумовлені синтаксеми: причиновий носій ознаки, умовний носій ознаки, цільовий носій ознаки, допустовий носій ознаки, темпоральний носій ознаки, наслідковий об’єкт, напр.: *Погляд зупинив мене* (В. Дрозд); *Бездіяльність тільки ускладнить ситуацію* («Голос України»); *Водіння автомобіля в горах потребує особливих навичок* («Еволюція автомобіля»); *...наступ танків не приголомшив їх посеред бою* (О. Гончар); *Особливо гнітили його сірі будні* (Ю. Андрухович);

Страх викликає бездіяльність («Соціальна психологія»), а також причиновий об'єкт і причинове знаряддя, пор.: *Батько радий зустрічі з сином* (бо зустрівся); *Прилеглі будівлі знесло вибухом* (бо вибухнуло).

Шостий ранг – складні вторинні субстанційно-адвербіальні валентно незумовлені синтаксеми (адресат призначення), напр.: *Сорочку мати вишила мені червоними і чорними нитками* (Д. Павличко); *Докія ладила вже для неї рушники, постіль* (О. Кобилянська).

Сьомий ранг – складні вторинні атрибутивно-субстанційні синтаксеми, валентно зумовлені відпредикатними іменниками: атрибут – носій ознаки, атрибут – об'єкт, атрибут – адресат, атрибут – знаряддя, атрибут – засіб, атрибут – статичний локатив, атрибут – динамічний локатив (вихідного або кінцевого пункту руху, шляху руху): *Плескіт риби на широкому плесі, Крик хлоп'яти на баскім коні* (А. Малишко); *Багато хто з повстанців добре уже знав цей махновський спосіб руйнування залізниць* (О. Гончар); *Надання кредитів для людей відбувається у всіх відділеннях Приватбанку («Експрес»); Перекопська рівнина, таврійський степ – були полем великого бою перед Кримом* (Ю. Яновський); *Подорож з Криму до Карпат містами України була надзвичайно цікавою.*

Восьмий ранг – складні вторинні атрибутивно-субстанційні синтаксеми, валентно не зумовлені, при іменниках конкретного значення: атрибут – адресат призначення, атрибут – засіб, атрибут – статичний локатив, атрибут – динамічний локатив (вихідного або кінцевого пункту руху, шляху руху), напр.: *Кореспонденція для директора лежала на столі; Плащі із льону, як нейлону, блищать на плечах лип і кленів...* (Д. Павличко); *Небо над вербами помітно поблідло* (О. Гончар); *Туристи з Німеччини відвідали пам'ятки культури Києва; А у тебе знов та ж доріжка в клас* (А. Малишко); *Оглянувши міст через річку, Богдан повертає не на свою, а на Яринину вулицю* (М. Стельмах); посесивно-атрибутивний носій ознаки, а також соціативно-посесивно-атрибутивна, атрибутивно-адресатно-посесивна синтаксеми з прихованими предикатами: *Книги студента лежать на столі; Мати з дочкою вишивала рушники; Міцно зв'язали руки полоненому.*

Дев'ятий ранг – складні вторинні локативно-предикатні (статичні) валентно не зумовлені синтаксеми з прихованими предикатами,

напр.: *У стайнях ревла прив'язана худоба, душачись у диму і згораючи живцем* (О. Гончар); *За стіною скрипка грає* (П. Тичина).

Десятий ранг – складні вторинні атрибутивно-адвербіальні валентно не зумовлені синтаксеми: атрибутивно-цільова, атрибутивно-причинова, атрибутивно-темпоральна, напр.: *Цей іменник означає предмет для зрізання злаків і трави* (Д. Білоус); *Повітря було повне свисту від стрілянини* (О. Гончар); *Література шістдесятих років характеризувалася активним розвитком нових напрямків* («Диво-слово»).

Загалом граматична система сучасної української літературної мови налічує 53 базові (елементарні) мінімальні семантико-синтаксичні одиниці: 5 предикатних, 18 субстанційних і 30 вторинних предикатних, кожній з яких ще на нижчих рівнях властива семантична диференціація і морфологічна репрезентація дієслівними, відмінковими, прийменниково-відмінковими, прислівниковими та іншими варіантами в різних формально-синтаксичних і комунікативних позиціях речення. На основі елементарних синтаксем у мовній системі сформовано 45 типів похідних (складних).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Така кількість мінімальних одиниць (понад 90) дає змогу моделювати різнотипні синтаксичні конструкції, широко використовувати їх у мовленні, а також відкриває перспективи подальших семантичних студій. Результати дослідження слугуватимуть поглибленому вивченню семантико-синтаксичної структури речення, її співвідношень із формально-граматичною будовою і комунікативним членуванням висловлення; семантико-синтаксичних, формально-синтаксичних і комунікативних категорій; синтаксичних зв'язків і змістових відношень; валентної та невалентної сполучуваності компонентів у межах різнотипних синтаксичних структур.

Література

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – С.181–212.
3. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць : [монографія] / К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1991. – С.94–97.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ ВАО», 2011. – 991 с.

5. Костусьяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : [монографія] / Н. М. Костусьяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.
6. Мацицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності : [монографія] / Т. Є. Мацицька. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 208 с.
7. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
8. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : [монографія] / М. В. Мірченко. – [2-ге вид., переробл.]. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
9. Пасічник І. А. Категорія валентності предикативних прикметників : [монографія] / І. А. Пасічник. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 184 с.

References

1. Vykhovanets I. R. Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy : [monohrafiia] / I. R. Vykhovanets. – K. : Nauk. dumka, 1992. – 222 s.
2. Vykhovanets I. R. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys : [pidruchnyk] / I. R. Vykhovanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
3. Horodenska K. H. Deryvatsiia syntaksychnyh odynyts : [monohrafiia] / K. H. Horodenska. – K. : Nauk. dumka, 1991. – 192 s.
4. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia. Syntaksys : [monohrafiia] / A. P. Zahnitko. – Donetsk : LTD. «VCF VAO», 2011. – 991 s.
5. Kostusiak N. M. Struktura mizhrivnevyyh katehorii suchasnoi ukrainskoi movy: [monohrafiia] / N. M Kostusiak. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2012. – 452 s.
6. Masytska T. Ye. Hramatychna structura diieslivnoi valentnosti : [monohrafiia] / T. Ye. Masytska. – Lutsk : RVV «Vega» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 1998. – 208 s.
7. Mezhov O. H. Typolohiia minimalnyh semantyko-syntaksychnyh odynyts : [monohrafiia] / O. H. Mezhov. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2012. – 464 s.
8. Mirchenko M. V. Struktura syntaksychnyh katehorii : [monohrafiia] / M. V. Mirchenko. – [2-he vyd., pererobl.]. – Lutsk : RVV «Vega» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2004. – 393 s.
9. Pasichnyk I. A. Katehoriia valentnosti predykatyvnyh prykmetnykiv : [monohrafiia] / I. A. Pasichnyk. – Lutsk : RVV «Vega» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2006. – 184 s.

Межов Александр. Иерархические отношения в системе минимальных семантико-синтаксических единиц. В статье систематизированы и комплексно проанализированы минимальные семантико-синтаксические единицы элементарного и осложненного разнообразия. Выделены семантические и валентные классы предикатов и соответствующие им субстанциальные компо-

ненты в семантико-синтаксической структуре элементарного простого предложения. Описаны центральные и периферические минимальные семантико-синтаксические единицы в связи с дифференциальными семантическими признаками. Прослежены возможные проявления субъектной, объектной, адресатной, инструментальной, локативной, адвербиальной, атрибутивной и модальной транспозиции. Исследован механизм создания сложных минимальных семантико-синтаксических единиц. Установлена специфика функционирования семантических компонентов в семантико-синтаксической структуре простого предложения. Выяснен характер иерархических отношений в системе минимальных семантико-синтаксических единиц. Определено количество базовых (элементарных) и производных (сложных) минимальных семантико-синтаксических единиц современного украинского литературного языка, ранжировано их по дифференциальным признакам.

Ключевые слова: минимальная семантико-синтаксическая единица, синтаксема, предикат, носитель признака, объект, адресат, инструменталь, локатив, вторичный предикат, валентность.

Mezhov Alexander. Hierarchical Relationships in System of Minimal Semantic-Syntactic Units. In article systematization and complex analysis of minimal semantic-syntactic units of elementary and complicated varieties is carried out. The semantic and valence classes of predicates and the proper to them substitution components in the semantic-syntactic structure of an elementary simple sentence are selected. Central and peripheral minimal semantic-syntactic units in connection with distinctive semantical features are determined. Possible manifestations of subjecte, objecte, addressee, instrumentale, locative, adverbiale, attributive transposition are traced. Mechanism of creation of complex minimal semantic-syntactic units are explored. Specific of functioning of semantic components in the semantic-syntactic structure of simple sentence is set. Character of hierarchical relationships in system of minimal semantic-syntactic units is elucidated. The quantity of base (elementary) and derivative (complex) minimal semantic-syntactic units of modern Ukrainian literary language is set, their rancing taking into account differential signs is conducted.

Key words: minimal semantic-syntactic unit, syntaxema, predicate, subject, object, dativ, instrumental, locativ, the secondary predicate, valency.